

# Atvērtā arhitektūra: iedzīvotājs kā dalībnieks

TEKSTS ZANE VĒJA, MG. ARCH., RUDOLFS DAINIS ŠMITS, DIPL. ARCH.

RISEBA augstskolas, Rīgas Tehniskās universitātes un Vismāras augstskolas studenti un pasniedzēji 2022. gada pavasarī tikās kopīgā darbnīcā Berlīnes Peldošajā universitātē (Floating University), lai vienotā projektēšanas darbnīcā pētītu idejas par to, kā telpiski savienot divas Rīgas augstskolas, kuras šķir Zunda kanāls – RISEBA FAD un RTU. Studenti analizēja telpisko savienojumu gan kā vides objektu, gan kā apdzīvojamu performatīvu telpisku pāreju starp divām atšķirīgām vidēm. Paraleli radošās darbnīcas aktivitātēm ar studentiem devāmies ekskursijā skatīt 1987. gada Berlīnes IBA (Internationale Bauausstellung Berlin) mājoļu konkursa projektus, tostarp amerikāņu arhitekta Džona Hejduka projektēto Kreicbergas torņa kompleksu. Daudzdzīvokļu komplekss šķita īpatnējs, no ārpuses tas likās nedaudz savāds – rotaļīgs, iespējams, pat svešs. Tā telpiskajos risinājumos bija manāma skaidra atsauce uz Hejduka eksperimentālo Wall House projektu. Virzoties cauri ieejas zonai un telpisku atvērumu sekvencai, nonācām savdabīgās un nepazīstamās telpās – tās bija gan atvērtas, gan noslēgtas, gan nedefinētas, gan arī to lietotāju gaidošas. Šeit arī radās ideja par 2023. gada absolventu noslēguma darbu virstēmu Atvērtā arhitektūra: iedzīvotājs kā dalībnieks. Aicinājām studentus radīt projektus, kuros arhitektūra drīzāk aicina, nevis formāli diktē vai kontrolē iedzīvotāju pieredzi un saistītos notikumus. Akcentējot to, ka ēkas dzīve ir atkarīga no tās iedzīvotājiem, kas uzņemas lielāku lomu tās vides veidošanā, proti, iedzīvotāji ar arhitekta Džona Hejduka metodes palīdzību kā līdzautori tiek aicināti piedalīties šajā priekšnesumā. Lai gan viņa projekti ir ļoti personīgi, tie aicina dalībnieku iesaistīties telpas izmantošanas pārakstīšanā un apliecināt tās nozīmīgumu. Tas ir pretēji klasiskās skatuves uzveduma principiem, kas iegrožo un nodaļa izrādi no telpā esošajiem skatītājiem. «Hejduka objekti aicina piedalīties teātri gluži kā vēsturiskā maskarādē. Arhitektūras darbs šeit tiek uztverts ne kā pabeigta ēka, bet kā mainīga platforma izrādei, kamēr arhitekts – ne kā visa definētājs, bet kā lugas līdzautors, un iedzīvotājs – ne kā lietotājs,

no kā sagaida arhitekta iedomātas dzīves dzīvošanu, bet kā līdzdalīgs skatītājs.»<sup>1</sup> Atvērtā arhitektūra ir pietiekami plaša tēma, kas nevis mēģina ierobežot arhitektu vai rakstnieku, bet gan rada pamatu plašākai diskusijai par to, kā un kāpēc arhitektūra iekļauj tās apmeklētāju. Izvēlētās tēmas mērķis bija iedvesmot topošos absolventus radīt aktuālus un spēcīgus piedāvājumus, tajā pašā laikā ļaujoties brīvam radošajam lidojumam. Un tas bija skaidri novērojams plašajā tēmu izvēlē, kas ietvēra arhitektūras un pilsētplānošanas risinājumus kara plosītajā Ukrainā, divējāda lietojuma civilās aizsardzības patversmes izveidi Rīgā, ar kultūras mantojuma atjaunošanu saistītus reģionālos projektus Liepājā, Tukumā, Vecpiebalgā, Smiltēnē un Kuldīgā, kā arī virtuālās realitātes izglītības iestādi Zunda kanālā un pilnībā automatizētu rūpnīcu atkritumu šķirošanai Spilvē, Rīgā. 2023. gada februārī bakalaura darbus aizstāvēja 15 akadēmiskās bakalaura programmas studenti: Ernests Austrīņš, Meldra Bērziņa, Inguss Birznieks, Monika Celinska, Vadims Golubevs, Jekaterina Golubovskaja (RU), Zane Greisele, Kirils Kušids (*Kyryl Khushid* (UA)), Sintija Kļavinska, Romans Koņuhovs, Andrejs Kopils, Sergejs Kopils, Krista Paula Lepere, Aleksandrs Meļesko un Armands Airtons Pampe. 4 profesionālās maģistra programmas aizstāvēja: Adrians Busujoks (*Adrian Busuic* (MD)), Elina Ķauķe, Lūcija Marija Turka-Kampāne un Marta Zile. Noslēguma darbus vērtēja pārbaudījuma komisija: goda profesors Andris Kronbergs/«ARHIS arhitekti» (LV), arhitekts Ole Vigs (*Ole Wiig/NSW* (NO)), arhitekts Tomass Tammis (*Toomas Tammis/Igaunijas Mākslas akadēmija* (EE)), arhitekts, Dr. arch. Linda Leitāne/LAS valdes priekšsēdētāja (LV), profesors, Dr. arch. Jānis Lejnietis/Latvijas Arhitektūra (LV), arhitekts Didzis Jaunzems/DJA (LV), arhitekts Gunta Grikmāne/«Sarma&Norde arhitekti» (LV), arhitekts un fakultātes dekāns Rudolfs Dainis Šmits (LV/US). Īpaši izcelsim divus bakalaura programmas studentu noslēguma darbus un vienu maģistra darbu. Sintija Kļavinska savā bakalaura darbā Principi urbānas struktūras atjaunošanai pēc kara (A daļa) un Irpiņas tilta



pēckara atjaunošana par memoriālu (B daļa) piedāvā ievērtīgu dizaina risinājumu par tik emocionālu tēmu kā karš Ukrainā. Darba izpētes daļā Sintija analizē kara izpostītās struktūras un to iespējamās atjaunošanas vai pārbūves principus, balstoties uz vēsturiskiem precedentiem. Noslēguma darba praktiskajā daļā kā viens no nozīmīgākajiem un simboliskākajiem atjaunošanas projektiem tika izvēlēts Irpiņas pilsētas karā izpostītais tilts, kuru Ukrainas prezidents Volodimirs Zelenskis 2022. gada 17. aprīlī pasludināja par kara memoriālu. Tilts veda no Irpiņas uz Kijivu, un tas bija šīs apkaimes galvenais savienojošais tilts. Ukrainas bruņotie spēki kara sākumposmā to daļēji uspridzināja, lai kavētu un apturētu Krievijas spēku virzienu uz galvaspilsētu. Tilta izpostīšana ietekmēja vienu no Irpiņas pilsētas daļām, kas principā tika atdalīta no pārējās pilsētas. Tā kā tiltu nav paredzēts atjaunot un satiksmes organizāciju plānots pārnest uz apvedceļiem, tad tilta vietā paredzēts memoriāls, kas simbolizētu šo pašreizējā Krievijas armijas apturēšanas aktu. Sintijas projektētais memoriāls arhitektoniski veidots kā lineāra, ģeometriskā forma, kas vizuāli turpina neesošā tilta



«Tumšā rūpnīca: automatizēts atkritumu pārstrādes centrs», Andrejs Kopils

«Irpiņas tilta pēckara atjaunošana par memoriālu», Sintija Kļavinska

«Publiskā iekšpagalma attīstības priekšlikums mikrorajonā starp Ieriķu, Stirnu un Ūnijas ielām, Purvciemā, Rīgā», Lūcija Marija Turka-Kampāne



nepārtrauktību. Dizaina mērķis ir izveidot vizuālu un psiholoģisku izpostītās struktūras turpinājumu, daļēji saglabājot un eksponējot kara postījumus, dodot iespēju pakāvēties šajā vietā un pieminēt karā zaudētos tuviniekus. Memoriālā paredzētas telpas muzejam, piemiņas zālei ar sveču iedegšanas sienu un jumtu kā skatu platforma. Darba vadītājs – diplomēts arhitekts Harijs Alsiņš. Andrejs Kopils ar bakalaura darbu Cirkulārās ekonomikas digitālo inovāciju apskats automatizētās materiālu reģenerācijas centra projektēšanai Rīgā (A daļa), Tumšā rūpnīca: automatizēts atkritumu pārstrādes centrs (B daļa) sniedza pārskatu par inovatīvām digitālajām tehnoloģijām un projektēšanas metodēm, kuras varētu izmantot, lai ieviestu aprites ekonomikas principus automatizētās materiālu reģenerācijas objekta projektēšanā Rīgā. Aprites ekonomika ir sistēma, kas risina tādus jautājumus kā klimata pārmaiņas, bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, atkritumi un piesārņojums, izmantojot tādus principus kā atkritumu un piesārņojuma novēršana, produktu un materiālu izmantošana un dabisko sistēmu atjaunošana. Darba mērķis ir sniegt pārskatu par aktuālām tehnoloģijām un

projektēšanas metodēm, piemēram, 3D drukāšanu, robotizēto automatizāciju un ģeneratīvo dizainu, un apspriest to potenciālu, efektīvi ieviest aprites ekonomikas principus automatizēto materiālu reģenerācijas iekārtu projektēšanā Rīgā. Darba ietvaros tika veikts apjomīgs pētījums ar mērķi veicināt izpratni par digitālajām tehnoloģijām un to potenciālu šādu iekārtu projektēšanā. Inovācija Andreja projektā ir pilnībā digitalizēta būve, kurā nedarbojas cilvēki. Tuvākajā nākotnē arhitektiem būs arvien biežāk jārada ēkas, kurās darbosies pilnībā mehānizētas iekārtas, kam nav nepieciešams dabīgais apgaismojums un darbinieku atpūtas telpai. Ēkā cilvēka klātbūtne būs sekundāra, mēs būsīm uz to ielūgti kā skatītāji uz izrādi. Darba vadītāji – Dr. arch. Ilze Paklone un diplomēts arhitekts Didzis Jaunzems. Lūcija Marija Turka-Kampāne maģistra darbā ar nosaukumu Pēckara arhitektūras mantojuma atjaunošana. Lielmēroga tipveida dzīvojamo apkaimju pagalmu vides kvalitātes uzlabošana sociālās labklājības veicināšanas kontekstā (A daļa), Publiskā iekšpagalma attīstības priekšlikums mikrorajonā starp Ieriķu, Stirnu un Ūnijas ielām, Purvciemā, Rīgā (B daļa) piedāvā pēckara liela

mēroga tipveida dzīvojamo mikrorajonu pagalmu reģenerācijas stratēģiju, kas ne tikai radītu mūsdienu dzīves limenim atbilstošu pilsētas telpu, bet arī veicinātu kopējo sabiedrības labklājību. Dizaina risinājumi ietver jaunas, pašņemošas konstrukcijas izbūvi, kas pieguļ tipveida dzīvojamo ēku fasādēm, nodrošinot papildu dzīvokļa un koplietošanas telpas un tiek papildināta ar pirmā stāva terasēm un balkoniem. Pagalma teritorijā būtu realizēts pilsētvides dārzu komplekss, kas sastāvētu no siltumnicām un dažādām platībām augu konteineru izvietojumam. Autostāvvietu zonas tiek pārorganizētas ārpus iekšpagalma, kā vietā teritorija tiek papildināta ar rotaļlaukumu, āra vingrošanas un atpūtas zonām. Pagalma centrālajā daļā izvietots koprades centrs, kas telpiski integrējas esošajā apkārtne, tomēr veidots tā, lai arhitektoniski izceltos ar kontrastu, identitāti un daudzveidību. Darba vadītāji – Dr. arch. Jānis Lejnietis un Dr. h.c. arch. Jānis Dripe. 🏠

<sup>1</sup> Anything Goes? - Berlin Architecture in the 1980s, Berlin Galerie Museum of Art, Kerber (2021), p 148, Edited by Thomas Kohler and Ursula Muller.